

Postadolescència. Mites i paradoxes

XXVII Seminari interdisciplinari

Barcelona, 10 novembre 2008

«Salut i situacions de risc en els joves»

Oriol Romaní i Alfonso,

Coordinador del Màster en Antropologia Mèdica i Salut Internacional de la Universitat Rovira i Virgili. President del Grup IGIA

Barcelona, 10 de novembre 2008

La salut no és només una qüestió de biologia sinó que també s'han de tenir en compte aspectes generals i culturals com la globalització i el consum. És a dir, que s'han de considerar les actuacions objectives tant de tipus físic com psíquic que entren en les categoritzacions de salut i malaltia. En la idea de “salut” s'han de considerar els dispositius socials i categories culturals que la societat disposa per a prevenir i atendre els problemes relacionats amb aquest àmbit (les categories per a dir que una persona està malalta o saludable). La societat occidental, al donar importància a l'especialització, menysprea les perspectives d'altres cultures en temes de malaltia (moltes vegades se les consideren supersticions). Actualment es tornen a re-considerar les medicines populars (de societats andines, asiàtiques, de pobles originaris nord-americans, etc.). Aquestes manifestacions populars posseeixen una certa “eficàcia simbòlica” quan creen una situació ritual, on les emocions es posen en primer lloc.

Es podria dir que la societat del capitalisme ha superat la transició epidemiològica (desnutrició infantil, malalties infeccioses, etc.) i es caracteritza per tenir gairebé exclusivament malalties cròniques i degeneratives. No obstant això, s'han de tenir en compte altres aspectes culturals com la globalització. Aquesta genera precarització econòmica i social, es trenquen llaços socials (per la importància que se li dóna a la competitivitat en comptes de la solidaritat), augmenta l'individualisme, es dóna major fragilitat en els individus, la via de sortida és l'èxit i el consum – mecanisme generador d'ansietat que s'acaba constituint com a focus principal de la identitat contemporània. Z. Bauman destaca que amb la globalització actualment es generen “residus humans” perquè moltes persones queden fora d'aquest sistema de consum. Així mateix, el temps i la sociabilitat apareixen com a béns escassos (part del temps està condicionat per la banca perquè la gent s'endeuta per a poder consumir i demostrar l'èxit i l'estatus). El sociòleg, R. Senett explica la “corrosió del caràcter” que es dóna en les societats actuals a través de la narració de la història

d'un treballador italià que va emigrar als Estats Units i la fragilitat de les relacions dels seus fills en la societat nord-americana.

En aquest marc els joves han de construir els seus estils de vida (mimetisme entorn del consum o resistència) que expliquen gran part dels seus processos de mort i morbiditat. Actualment, els joves poden ser vistos com a una dada estadística (entre els 15 i 29 anys), o com a un període de transició entre l'adolescència i la vida adulta, o també sota certs comportaments específics (cultures juvenils). Es podria dir que la postadolescència és el període entre la maduresa i la independència econòmica i social, encara que no han de ser considerats com subjectes amb mancances o "adults incomplets" perquè aquestes perspectives no deixen relacionar els individus amb els seus contextos.

Les "cultures juvenils" són els conjunts de formes de vida i de valors expressats pels col·lectius de joves en resposta a les seves condicions d'existència materials, socials i simbòliques. Es construeixen tant a partir de la cultura hegemònica com de la familiar i parental, amb cinc elements bàsics: generació, gènere, classe, ètnia i territori. Els "estils de vida" són un conjunt de pautes d'acció i cosmovisions dintre dels processos materials i simbòlics en els quals es desenvolupa la vida d'un individu o grup. Els principals factors estructurals que condicionen els estils de vida dels joves actualment són: les transformacions dels grups domèstics (es passa de l'autoritarisme patriarcal a un més fragmentat i absent amb la conseqüent incomunicació i problemes en els hàbits tradicionals com l'alimentació), l'educació (l'escola no és un lloc de transmissió i pateix tots els símptomes socials de comunitats complexes), el mercat (treball, habitatge, indústries del temps lliure influïdes pel consum, re-elaboracions, resistències, socialització, etc.).

Per altra banda, s'ha de dir que el "risc" és això que potencialment pot ocórrer donades certes condicions. Cada societat centra el risc com una cosa o una altra (davant malalties, drogues, etc.). La construcció social del risc es realitza segons criteris culturals, morals i polítics. Aquest risc apareix com obligació social i oportunitat per als joves. En aquesta etapa, les experiències –incloent el risc– augmenten i poden resultar positives per a l'aprenentatge social (sexe, drogues, etc.). Respecte de la relativa extensió de conductes de risc entre els joves, s'ha de tenir en compte que no es tracta només de conductes habituals i compulsives. Tenen aspectes positius com que aquests joves tenen més eficàcia de resposta davant de diverses crisis. Moltes vegades, un cop experimentat el risc (responent a l'exigència del grup d'amics), existeix una tendència a no repetir, i a tenir millor control. Així mateix, s'ha de considerar que existeix una distinció per gènere quant a assumir riscos entre dones i homes (aquests últims tendeixen a assumir-ne més).

Les malalties que els afecten tenen a veure amb els estils de vida. La salut dels joves a Catalunya té una bona situació en general (indicadors estructurals bàsics) però està afectada per diversos factors socials: desigualtats socials i els models culturals hegemònics basats en el consum. Entre les situacions de risc significatives en relació a la salut es tenen en compte la inseguretats laboral, l'accidentalitat vial, els trastorns alimentaris, el consum de drogues, els comportaments sexuals i la salut mental.

Resum de les ponències realitzat per l'equip de redacció de l'Àmbit Maria Corral